

Mosze Szklar

“Chlebem i solą”

Jak na powitanie
gościa miłego
chlebem i solą,
czekam na ciebie
z pieśnią przed progiem ---
i to wszystko,
co ofiarować mogę.

Wiem,
żeś już unużony
i jeszcze bardziej się znużysz
od słuchania
śpiewających słów cierpkich,
lecz na nich
wisi moje życie
i skona
z pieśnią
w skurczu ostatnim.

„Dzieweczka z Oświęcimia”

Była raz dziewczeczka,
dzieweczka,
sukieneczka –
dzieweczka taka

Na imię dziewczeczce
Ejdele –
„Baszejdele”,
czyli skromnisia
i mądrała taka.

Wszystko wiedziała
i często się śmiała,
śmieszna, pocieszna
niesforna dziewczeczka!

Rozbrzmiewał jej głosik,
głosik, jak grosik,
oczka –
jak dwa ptaki,
wszędobylskie takie!

Trwało to tak długo,
aż przyszła noc z szarugą,

zjawił się zły człowiek,
pijany, bez powiek
i zabrał dziewczynkę,
dzieweczkę,
sukieneczkę –
cichą jak owieczkę.

Zawiózł ją daleko,
gdzie śmierć ciągle czeka
w stroju pasiastym
za drutem kolczastym:

- *Schneller, schneller, raus!*

Ściągnęli z dziewczeczki
piękną sukieneczkę,
buciki,
chusteczkę
z zamyślonej główki.

Weszła Ejdele,
A za nią jej družki –
małe bosonóżki
do białego domu.
Tam śmierć się dopalała,
żywych połykała,
aż strzelił dym przez komin.

Pozostał z dziewczeczki
strzęp sukieneczki,
sukieneczki
dziewczęcej,
nic więcej.

W Oświęcimiu leży
pośród bucików,
chusteczek,
na samym przodzie:
niebieska sukieneczka,
sukieneczka –
dzieweczka
o pomstę woła co dzień.

„Podchodzą już znowu...”

Podchodzą już znowu do domów żydowskich
W Żydowskie znowu łomocą dziś drzwi,
I znowu w myśl swoich hasła rasistowskich
Pragną się pławić w oceanie krwi.

Malują na ścianach łapami krwawymi
Pokracznej swastyki plugawy swój znak,
I niczym hienom wężącym padlinę
Skowyt odwieczny w gardzielach im gra.

I wdziera się do mnie przez okno otwarte
Na rozcień jak serce, co darzę nim świat,
Stłoczyły się w mroku upiory brunatne,
Spędzają sen z powiek i tchu mi już brak.

Zrywam się z mego wygrzanego łoża,
Które w mogiły chcą zamienić ziąb
I błąkam się we śnie po owych bezdrożach,
Gdzie wciąż jeszcze stosy wczorajsze się tlą.

Przewiercam świat krzykiem mej matki spalonej,
Krzykiem ostatnim mych braci i siostra
- Kto wstrzyma morderców rękę zaniesioną?
Słuchajcie, już idą, rozlega się stuk.

„Kiedyś...”

Kiedyś spotkają się wszystkie drogi
z powrotem,
oszołomione
kół stukotem.
Staną naprzeciw siebie
jak nowo narodzone,
potem przypatrzą się sobie
zdziwione;
Kto nas przystroił
w cierniową koronę,
kij wetknął w rękę
i kazał nam
iść,
wciąż iść
do siebie
przez mękę.

Izabella Czermak

„Warszawa w Krakowie”

Spod rumowisk, spod trupów, z dna klęsk i rozpaczy
Wypełzają skrwawioną gromadą tułaczy.
Do dostojnych Twych murów wspaniałej przeszłości
Przymierzają swą nędzę i ból bezdomności.

* * *

Wierzyli i czekali na próżno Mesjasza.
Za schronienie – śmierć dzisiaj każdy słup ogłasza.
Historia – mej Ojczyźnie nie szczędzi zakrętów.
Mijają ludzie-cienie. Memento. Memento.

„Wielki Piątek”

Wtedy też był Piątek. Pośród dwóch zbrodniarzy
Wychylił Swój kielich goryczy na Krzyżu.
Nie podchodź do okna. Ja widzę ich twarze:
Lisia morda szpicla i szwab z głową ryżą.

„Niemcy”

Władzą – w sam miąższ życia wgryźć się jak w brzoskwinę
Zdławić w sobie wiedzę o tym, że się zginie.

Szczęścia nie sprzedają. Życie jest na rynku.
Kupiłam u Niemca twoje życie synku.

Na traw zieloną wytrysnął mózg dziecka.
To nie surrealizm – to dusza niemiecka.

Ponura zagadka: przedśmiertny krzyk!
Te same ręce: *Kleine Nachmusik*.

„Zupa“

Po długiej, kreciej nocy – dymiąca grochówka.
Zachłannie błyszczą oczy i mówią o męce.
Opanuj wyraz twarzy. Ukryj drżące ręce,
Bo poznają: tak chciwie je tylko Żydówka.

„Testament”

Każcie mu od dziecka śpiewać w zgodnym chórze,
Niechaj maszeruje rytmicznie w gromadzie,
Niechaj będzie średni, ni mały, ni duży...
To byłoby wszystko. Uwierzcie nomadzie.

Werner Aspenstroem

„Dziewczynka i pajak”

Sposób, w jaki ojciec składa gazetę,
zdradza jego niepokój o sytuację na świecie.
Stukając naczyniami, matka próbuje uciszyć
własne myśli.
Kto się zajmie dziewczynką,
która nie może zasnąć?
Pajak się zajmie dziewczynką,
która nie może zasnąć,
zjeżdża po nitce i huśta się przed nią
jak wahadło – aż ukołysze
samotną główkę w takt,
w tę małą, całkiem zwykłą śmierć.

Irit Amiel

„Sylwia (wrzesień 1942 rok)”

Mam jedenaście lat stoję przy oknie
starannie ukryta za firanką
i patrzę jak ciągnie ulicą
szara zbiedzona fala ludzi
a wśród nich Ona – sześciolatka
Sylwia w granatowej aksamitnej sukience
Z białym marynarskim kołnierzykiem
Z główką ozłoconą splotami loków
Jak mała Shirley Temple z kina
Idzie ulicą i płacze i woła mamusiu
a jej matka także ukryta za firanką w oknie
zapycha pięściami oczy i uszy aby nie słyszeć
aby nie odpowiedzieć nie pobiec
Ona tak strasznie pragnie żyć
tak idzie złotowłosa Sylwia sama
na tę bezpowrotną drogę i tylko
dźwięk jej głosu i wołanie
tętni mi we krwi i do samego końca ze mną
pozostanie

* * *

Od zawsze była powolna
Nigdy nie wyrabiała normy
Dlatego batożyli ją
A ona miała jęczeć
I błagać o zmiłowanie
Ale ona po prostu
śmiała im się w twarz
Więc bili ją dalej
aż się zmęczyli
albo znudzili
A wtedy wstawiała wlokła się
zbołała jakby odarta ze skóry
i unosząc dumnie swoją jasną głowę
pogwizdywała „An die Freude”
z Dziewiątej ich Beethovena

„Monolog chłopczyka w kaszkiecie”

Sześćcioletni stoję z podniesionymi do góry rączkami
i chciałbym być przezroczysty żeby mnie nie widzieli
Zamiast kaszkietu nosić czapkę niewidkę
Chciałbym być mrówką... Nie nie, bo mrówkę
zdepcze czarny wyglansowany but Więc może ptakiem...
Nie nie, bo ptaka łatwo zestrzelić karabinem
To chyba najlepiej muchą, bo taka mucha zwinnie przeleci im koło ucha i już jej nie ma
No i szukaj muchy w polu
Napiłbym się z listka rosy, najadł się żdźbłem
zgniłego kartofla i już byłbym syty
Gdybym wtedy na chwilę był muchą to dziś mógłbym być stary
i mieć może sześćcioletniego wnuka
Mógłbym być lotnikiem bo przecież
już jako mucha nauczyłem się latać
Mógłbym być nauczycielem
uczyć dzieci kochać ludzi mrówki i muchy
Mógłbym być lekarzem i leczyć chore dzieci
żeby się nie bały żeby sobie zdrowe latały i śpiewały
A tak to co? Przez chwilę byłem chłopczykiem takim motylem.
I już dziesiątki lat mnie nie ma Rączki mi omdlewają i nóżki
bolą od tego stania we wszystkich muzeach świata i główka
swędzi pod zawszonym kaszkietem
Dobra Boziu zrób żebym przez chwilę był przezroczysty
albo muchą żeby mnie ten Niemiec nie zauważył
Przecież co dzień o świcie powtarzałem za dziadkiem poranną
modlitwę Mojde ani lefonechu... Ale ty widocznie byłeś zajęty
albo miałeś słaby słuch i nie usłyszałeś
I teraz ten Niemiec jest stary a mnie już nie ma od lat

„Moja pobożna babcia”

Udl nazywała się moja pobożna babcia
matka mojego ojca która była wdową.
Nosila zawsze perukę na głowie
jadała tylko koszerne jedzenie
a w sobotę modląc się błogosławiła świece.

Pamiętam jak stałam wpatrzona w jej głowę
pochyloną nad świecami płonącymi
w srebrnych lichtarzach
wsłuchana w jej cichy szept obcych
czarownych pachnących dałą słów.

A ona stała tam prosta jak świeca zasłaniając
obiema dłońmi twarz a łzy jak krople deszczu
kapały na biały obrus pomiędzy jej palcami.

Nad czym płakała w sobotę nad świecami
moja rozmodlona pobożna babcia Udl?
Może nad swoją Cierniową Drogą?

„Prawa genetyki”

Moją kulawą babcię zrzucano ze schodów
z mieszkania gdzie została sama
bo syn jej uszedł w życie nocną porą.
Potem wozem wieziono ją na stację
i nikt na świecie nie wie czy zastrzelono
na miejscu czy też nie zaoszczędzono
jej podróży uwapnionym wagonem.

Ale ja jej ocalała wnuczka
chodzę po świecie dźwigając na moich barkach
od lat ciężar jej olbrzymich piersi, które
przekazała mi w spadku prawami genetyki.

„Mój ojciec”

Na swoją ostatnią drogę
mój ojciec wzał narciarskie buty.
On sadył, że w narciarskich butach
będzie zdatniejszy do życia.
Mój ojciec gorzko się pomylił.
Na tę górę na którą on wszedł
nie trzeba narciarskich butów.

Na te górę wchodzi się
bosym i spalonym.

„Moja matka”

Moja Matka przepadała za szydełkowaniem,
za czytaniem bajek, romansów i wierszy,
no i za mną też.

Moja matka przepadała za strojami,
za zmartwieniami, za porządkami,
no i za moim ojcem też.

Moja Matka przepadała za Panem Bogiem,
za górami, za morzem, za lasami.

Ale Pan Bóg wcale nie przepadał
za moją matką i może dlatego
zatykał sobie uszy gdy go z otchłani
wołała.

„Film”

Wpatrując się w ekran filmu Szoa
po raz pierwszy wszystkimi zmysłami
pojęłam jak ginęła moja matka
Zawsze umiałam dotrzeć z nią do pociągu
nieraz w śnie nawet pojechać wagonem
Ale nigdy nie mogłam wysiąść w Treblince
Wszystko było ostateczne ale zamglone
I dopiero w klimatyzowanej ciemnej sali
telawiwskiego muzeum w upalny izraelski dzień
byłam razem z nią w tej rurze

A ona naga ogolona siedziała skulona
w swojej i cudzej kałuży kału i krwi
Czekając swojej kolei do komory gazowej
żeby drapać się tam obłądnie po ścianach
i jak ranny zwierz pazurami ryc mur w dzikiej
pogoni za ostatnim tchem tlenu i wdychać cyklon
stłoczona w upiornym splocie ludzkich ciał
świadoma że stamtąd już nie wyjdzie

I tak chciałam żeby wiedziała
że kocham ją bardzo
i że ja się zestarzeję

* * *

Może Pan Bóg naprawdę istnieje
bo skąd tyle piękna? Ta wiosna
ten zachód i tęcza to morze i kwiat

Może Pan Bóg naprawdę istnieje
ale na pewno nie zależy mu na nas

Na nas maluczkich wijących się
pod jego niebem jak czarne mrówki
w starym jak świat mrowisku
zaferowanych wszystkimi naszymi
dziennymi sprawami jak miłość nienawiść
wojna i pokój zazdrość i głód i strach

Więc może tylko my potrzebujemy Pana Boga
bo ktoś chyba musi być odpowiedzialny
za powódź i suszę trzęsienie ziemi i grom

Ale On na pewno nie potrzebuje nas

Michał Hefer

„Ty milczałeś”

Oczy mojego ojca
W mieniących się barwach
Niebieskie, zielone.
Niebieskimi błogosławił
Zielonymi do Syjonu tęsknił.

Uwięziono mnie
I nie wiadano
Że ja iskrze z serafinami
Migocę niebiesko zielono
W oczach mojego ojca
A ty milczałeś do mnie.

Matka moja rozsiała
Loki moje
W czapce purpurowej
Z gettowego bruku
Dziadek mój modlił się
Na czele konającego tłumu

A ja płynęłam
Z dłoni kapłanów
Do sinych warg
Do zielonych płomieni
A ty milczałeś do mnie.

Teraz nie wiem
Czy te niebieskie
Czy te zielone

Oczy mojego ojca
Milczały do ciebie.

„Ze słońca krematoriów”

Ty możesz widzieć te barwy
Słońca krematorium
Co wewnątrz moje
Od wnętrza mego ujmuję.
Przesiąknięta wonią trupów
Ostatnimi nozdrzami moimi
Ty możesz widzieć kolory
Ja płonę
Z twoich kominów strachu
Dam deszczowi zmyć.

„Soki miodowe”

Nadchodzi chwila
Że jesteś sama
Wystrzegasz się upadku.
Bóg namaszcza cię
Sokami miodowymi
Tworzy ptaki
Do twoich skrzydeł
On kocha ciebie
On zna ciebie
Twój pierwszy krzyk
Jest też twoim
ostatnim.

„Idź do czasu”

Idź do czasu owego
Do miejsca owego
Tam „Praca wyzwala”
Tam kominy zapalają niebo
Na środku strachu
Dzień dotyka dnia dotyka nocy
Naelektryzowanymi drutami.

Zielono teraz w Oświęcimiu
Zielono w Brzezince
Zielona niepłodna trawa
Okrywa krew okrywa duszę.

Wnet zabierze się lato
Zgrabi ostatni wachlarz liści
Z alei drzew
Ze ściany śmierci z rusztu śmierci
Z wierzchołka ruin krematorium.

Idź do czasu owego
Do miejsca owego
Rozpal iskrami mrozu biel tałesów
Stosy okularów, góry włosów
Daj stertom butów odgłosy kroków Mesjasza

Módl się o łaskę śniegu.

„Wiatr ustaje”

Na tym miejscu
Gdzie napęczniała pszenica
Na ich grobach –
Płaczą kruki
I wieczność stanęła w lamentach.

Na tym miejscu
Gdzie robaczki świętojańskie
Gaszą swe latarki –
Bledną nocie
I wiatr ustaje w dolinie.

Na tym miejscu
Gdzie bije ołowiane serce
Zagubionego żołnierzyka
Dziewczynki –
Zamilkła także
Czarodziejska fujarka.

„Na stacji”

Obcy na stacji powiedział:

„Zamknij parasolkę,

Wczoraj ustal deszcz

Na dwa tygodnie”.

„Lubię fioletową parasolkę

Bez deszczu” –

Uśmiechnęłam się do niego

„Parasolka ta między mną

A wiatrem,

Kiedy wiatr śpiewa”.

„Jesteś ładna” –

Obcy mi powiedział:

„Nosisz fioletową parasolkę

W twoich włosach

Nie zauważyłem,

Że wcale nie ma wiatru

W parasolce twojej” –

Zaśmiał się pijany.

Ja oddycham wiatrami

Boga mojego

Wiedziałam sobie sama

Z fioletową parasolką

W moich włosach.

Janina Katz

„Kraków. Kazimierz”

Tutaj sprzedaje się
pamięć o Zagładzie
i chrupką gaske w kaszy.
Istny poemat –
szepcze moja matka,
która za życia
nie jadała wierszy.

* * *

Czego nie przeżyłam,
tego nie chce dożyć.
Musicie mi wybaczyć
kochankowie powietrza,
niedoszli przyjaciele, niepoznani krewni,
niepochowane prochy
młodziutkich ojców
nienarodzonych dzieci.

Jaka długa ta lista
osób niezaproszonych
na moje niewesele.

* * *

Umieram z daleka od siebie.
Ty pierwszy.
Ja zwlekam.

Kto mi napisał to życie
pełne wykrzykników
i znaków zapytania?
Gdzie podział się
szept trójkropków?
Rozwaga myślników?
Tryby warunkowe
jak przewlekłe grypy?

I kto składał do mnie
donosy na Boga?
W wieczystych kartotekach
istnieję pod hasłem:
Tak mi żal.

* * *

Umarłam z wierszem na ustach.
Bez ostatniej strofy
Bez puenty
bez miłości
i bez namaszczenia.

Niech się pomodlą za mnie
wierni kochankowie
poeci bez przeszłości
i dzieci których rodzice
nie musieli przeżyć.

„W ziemi obiecanej”

Zachodzące słońce. Pochmurna pomarańcza. Nadąsany owoc dojrzałego granatu.

Co ja robię w tym kraju, który wszystkie zwycięstwa zamienia w krwawe klęski.
Dzieci poszarpane w strzępy na ulicach. Ociążali starcy, którzy znają głodową śmierć,
schylają się nad dziećmi. Nad buziami nie rozpoznania.

Odmawiają kadysz za kadyszem. Wierzą w Boga. Nie wierzą w Boga. Ale to ciągle
ten sam niepojęty Bóg.

Nie wolno im przeklinać życia. Przeklinają sprawców śmierci.

Co wieczór to samo zachodzące słońce: pochmurna pomarańcza, nadąsany owoc
dojrzałego granatu. Co wieczór ten sam krwawy kadysz nieba.